

nyom) és la que ha quedat a Mallorca i Menorca. Anoto *kánam* fins a l'extrem Nord, des de les Corberes (Talteüll, 1960), fins a l'Alt Pallars (Àreu, 1933), si bé a Benasc diuen *káme* (Ferraz, 36), que pot resultar de **canme* < *cáneme*: doncs provinent d'un ètímon en -is.¹

En canvi, balear amb *ny*: *káyom* a Manacor (BDLC XIII, 16), a Muro (1964) i en general a Mallorca, *cànyum* a Menorca (Camps i Merc., *Folkl. Men.* II, 88); però també a l'extrem Migjorn *káyem* a Guardamar (1963) on les «basses d'embalsar *káyem*» fan un paper important i ja antic en l'economia i conreus locals, i per tant no és gens segur que això sigui una forma d'influència murciana. Tanmateix la forma general amb -n- és avui la usada en quasi tot el País Valencià: almenys trobo la forma xipella *kánim* des de les Borges Blanques fins a Xiva de Morella (poble que viu de la fabricació d'espardenyes de *cànim*), i segueix *kánem* a Castelló de la Plana, 1961 (altre gran centre de conreu d'aquesta fibra, veg. els detalls que en dona d'allí *AlCM*, com els que tinc recollits de Talteüll, l'important centre nòrdic del mateix), i fins a la Vall de Gallinera (1963).

Des dels orígens es troben les dues formes — amb -n- i amb -ny- — que després ha quedat, però aquesta tenia a l'Edat Mitjana extensió molt més considerable. Trobem (després del *cànem* esmentat de 1249) *cànyem* en un doc. de Bna. de 1252 (*Mem. de Capmany* II, 21), en un de Vic de 1256 («cent alnes et mediam de panno de *cayem* almuntonat» (CaCandi, *MiscHiCat.* II, 400), en dos altres cat. or. que cita *AlCM* (s. v. *cànyem*), «drap de *cànyem*» en un de Bna. de 1437 (*BABL* XI, 153); també en la tarifa Bna. de 1271 apareix *fil de cànyem* si bé al costat de *cànem* (*EntreDL* I, 155, §§ 59, 97, i cf. gloss.) i des de princ. S. XVI això va quedant com a forma mallorquina: «en orde lo amerar llins y *càñum*» a. 1513, *BSAL* VIII, 89b.

Aquestes dades geogràficament s'expliquen: com sigui que el tractament -NN- > -n- és cosa pròpia dels Pirineus i de tot el català occidental (o almenys tota la seva meitat ponentina), fins al Maestrat, era natural que aquestes terres, grans productores de cànem (vora els rius Aglú, Tet, Segre, Ribagorçana, Ebre, Cinca, Bergantes), tendissin a propagar la seva forma cap al català oriental, i no quedés per a la de -ny- més que la terra conservadora de les Illes. Altrament en el Rosselló s'havia vacil·lat entre diverses variants: per més que *cànem* no solament hi aparegui en la cita inicial, de 1249, sinó també *cànem* el 1284 (*RLR* XI, 177), i des de c. 1370 ja predomina allí molt, en la Reva de Perpinyà de 1284 se succeeixen dues formes divergents: «fil d'exàrsia, lo quintal, 1 diner; *caynbe* de Borguyna, cruu e batut, 2 drs.; tota exàrtsia, obra da, de *cànem*, 1 diner» (*RLR* IV, 374); aquella grafia evidentment vol dir *káybe*, i ha de ser la variant CANNÁPUS, amb NN > N i caiguda de la A posttònica, que és normal en català (*dissabte*, cat. nòrdic *sègle* SÈCÀLE); és clar que és sorprenent la immediata successió *caynbe/cànem*, que revela almenys un estat de

fluctuació gran, i així i tot ens sorprendria si no ens fixéssim que el primer cop es tracta de cànem cru (si bé batut), i la segona, de la fibra obrada: per a aquella s'usa una variant original, molt autòctona, quan ja per a aquesta es prefereix la forma que va quedant com a standard.

Altrament tenim «*camge* de Bergonya, cru e batut» el 1295 (*RLR* IV, 382), el 1289 prohibeixen vendre «*cordam* negú ni singles de *camge* botatz» (*RLR* IV, 508) i el 1296 «que hom no gaus vendre singles de *camde* botatz» i després «singles de *camge* botatz» (*RLR* V, 93). Notem que *camde* ha de venir d'una forma (com la que he suposat preliterària a Benasc) **canme*, d'on diferenciació seguida de transposició: **cadme* > *camde* ni més ni menys que en *Marenda* < MARITIMA; mentre que d'altra banda *camge* deu sortir de *káyme* amb una diferenciació paral·lela vers *kádme* (*kágme*) i després transposició comparable. Més tard veiem encara «totes obres de cordes de *camge* e d'espert» en un doc. de Perpinyà de c. 1306 (Finke, *Acta Arag.* III, 157). Alart, *InuLCat.* ens dona el citat *camge* en els anys 1295, 1296, 1335, 1347 i 1396,² un *caynbe* el 1393 (el 1284 i 1392 es llegiria *caymbe*), *cambe* el 1295, *camde* set o vuit exemples des de 1354 a 1364.

Com que en la combinació *n'b* la *n* passa a *r* (com en altres combinacions semblants) en bon nombre de parlars occitans (del Llenguadoc sobretot), hi ha un resultat *carbe*, que en part entrava fins al Capcir: a Fontrabiosa anoto *carbi*, si bé junt amb el collectiu *kanobá* a Creu de Matamala, 1960.

En els orígens apareix CANNÁPUM en llatí tardà, en St. Isidor (*Etym.* XIX, xxvii, 3), si bé en llatí normal hi ha *cannābis*, com el gr. *κάνναβις*, però aquella s'explica com a canvi de terminació flexiva majorment fàcil tractant-se d'un mot d'origen estranger, i per tant sense tradició constant en l'idioma, cf. it. *cànapo*, fr.-prov. *cbenevo*. L'alteració de -n- en -m- fàcilment podrà ser deguda a una propagació de la nasalitat, i en tot cas això no ha d'explicar-se per influència aràbiga (com suggeria Dozy, *Gloss.*, 247), car al capdavant seria el mateix cas de JACÖBUS > it. *Giàcomo*, fr. ant. (> angl.) *James*, oc. ant. i cat. ant. *Jacme* (> *Jaime*, arag. *Jaime*), fenomen fonètic fomentat per la rarsa de les terminacions llatines esdrúixoles en -BUS, i que en aquest cas seria afavorit encara per la propagació de la nasalitat.

Però d'altra banda aquí ja no fóra prudent de descartar que es tracti d'una variant d'arrels independents i pròpies, i alhora encara més remotes, vista la gran difusió d'aquesta -m-, que apareix no solament en algunes formes gallego-portugueses (port. ant. *cànamo*, i port. mod. *cânbamo*, que deu ser provinent del castellà de Galícia, degut a la gran fama del cànem gal·lec a Portugal), si bé és veritat que també es troben com a portugueses a l'Edat Mitjana *cânabo*, *câneve* i *alcânave* (C. Michaëlis, *RLus.* XIII, 288-9), sinó que també són les generals en mossàrab: *q[a]nnam* en Abenbeclarix, *q[a]n[a]m* en Abenalauam (I, 49, 20, ms. de Leyden, segons nota marginal de Dozy),